

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ, ЯКІ НАБУЛИ ІНВАЛІДНІСТЬ УНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Бондар Олена

Проблема соціальної реабілітації цивільних осіб, які набули інвалідність унаслідок воєнних дій, набуває особливої актуальності в сучасних умовах збройної агресії проти України. Зростання кількості постраждалих серед мирного населення вимагає переосмислення теоретико-правових засад та пошуку нових підходів до організації комплексної реабілітації, яка має охоплювати медичний, психологічний, соціально-економічний та правовий виміри. Попри наявність законодавчої бази та міжнародних зобов'язань України, практика свідчить про суттєві прогалини у забезпеченні доступності послуг, відсутність належної координації між інституціями, а також недостатній рівень адаптації існуючих механізмів до потреб цивільних з інвалідністю. Це зумовлює потребу у ґрунтовному теоретичному аналізі та удосконаленні нормативно-правового регулювання з метою формування ефективної системи соціальної реабілітації, що відповідатиме сучасним викликам та сприятиме інтеграції осіб з інвалідністю у суспільство.

Метою публікації є здійснення теоретико-правового аналізу соціальної реабілітації цивільних осіб, які набули інвалідність унаслідок воєнних дій в Україні, з урахуванням сучасних міжнародних стандартів та національних нормативно-правових актів.

У правовому полі України соціальна реабілітація виокремлюється як частина загального поняття реабілітації осіб з інвалідністю. Згідно із Законом України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» [2], реабілітація розглядається як «система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних, соціально-побутових заходів, спрямованих на відновлення й компенсацію порушених або втрачених функцій організму» з метою досягнення соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації й інтеграції в суспільство

Соціальна реабілітація, як окремий компонент, визначається як «система

заходів, спрямованих на створення і забезпечення умов для повернення особи до активної участі у житті, відновлення її соціального статусу та здатності до самостійної діяльності шляхом соціально-середовищної орієнтації, соціально-побутової адаптації та забезпечення засобами реабілітації. Традиційно поняття «реабілітація» розглядалося у тісному зв'язку з медициною. Відповідно до цього підходу, соціальна реабілітація є продовженням медичної реабілітації, коли після відновлення фізичних функцій акцент робиться на адаптації до життя у суспільстві.

М. Сперанський [3] визначав соціальну реабілітацію як систему заходів, спрямованих на відновлення здатності особи виконувати соціальні функції, втрачені внаслідок захворювання або травми.

Ключовими складовими соціальної реабілітації є (рис. 1):

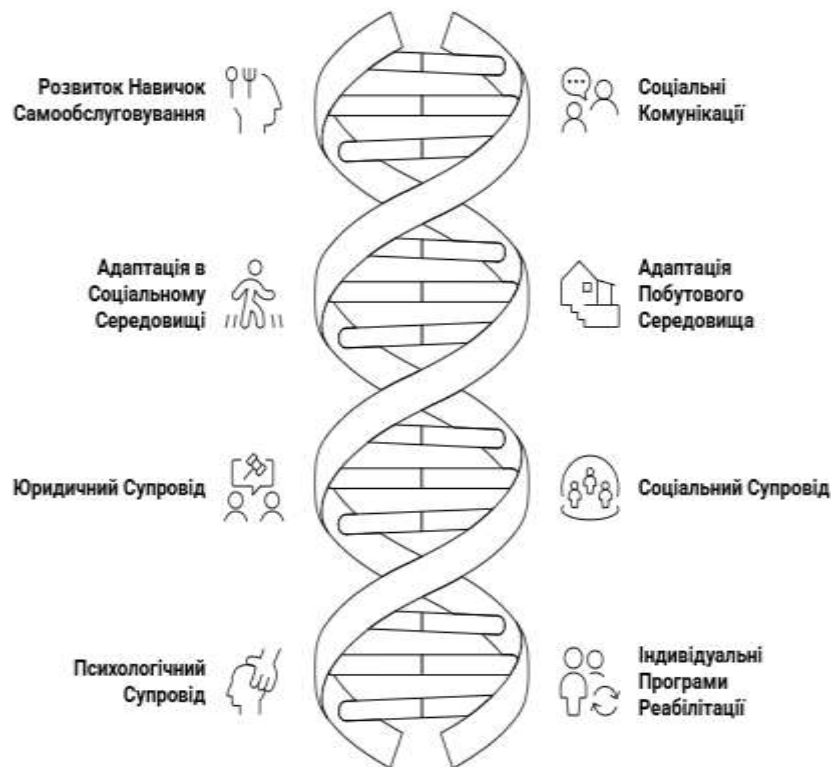


Рис. 1. Складові соціальної реабілітації

Соціальна реабілітація є складним та багатограним процесом, який вимагає комплексного підходу та врахування індивідуальних потреб кожної людини. Розвиток навичок самообслуговування, соціальних комунікацій та адаптації,

адаптація побутового середовища, забезпечення юридичного, соціального та психологічного супроводу, а також використання індивідуальних програм реабілітації є ключовими складовими успішної соціальної реабілітації. Забезпечення доступу до якісних та ефективних реабілітаційних послуг є важливим завданням для суспільства, оскільки це сприяє покращенню якості життя людей, які потребують підтримки, та їх успішній інтеграції в суспільство.

Соціальна реабілітація осіб, які зазнали інвалідності внаслідок війни, охоплює різні види діяльності, що спрямовані на всебічне відновлення особистості, її здатності функціонувати у соціумі та реалізовувати основні права. Вона передбачає створення умов для самостійного життя, соціальної інтеграції та активної участі у громаді. Особливість умов воєнних дій полягає у багатофакторності проблем: поєднанні фізичних травм, психологічних наслідків, втрати житла та роботи, руйнування соціальних зв'язків. Саме тому кожен вид соціальної реабілітації набуває особливого значення (рис. 2) [1].



Рис. 2. Спектр реабілітації: від фізичного до соціального відновлення

Таким чином, види соціальної реабілітації в умовах воєнних дій відзначаються розширеною спрямованістю: вони поєднують класичні підходи з інноваційними формами допомоги, орієнтованими на нові виклики війни —

масовість травм, психологічну кризу, вимушене переселення та соціально-економічну нестабільність.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що соціальна реабілітація цивільних осіб, які набули інвалідність унаслідок воєнних дій, є багатовимірним і складним процесом, що охоплює медичний, психологічний, соціально-економічний та правовий компоненти. Соціальна реабілітація осіб, які зазнали інвалідності внаслідок війни, потребує комплексного підходу з урахуванням нових викликів: масовості травм, високого рівня психологічних розладів, проблем вимушеного переселення, втрати соціальних зв'язків і економічної нестабільності. Вирішення цих питань можливе шляхом поєднання традиційних механізмів підтримки з інноваційними формами роботи, зокрема використанням дистанційних технологій, розвитку груп самодопомоги, розширення спектра послуг у громадах.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці практичних моделей організації соціальної реабілітації для цивільних осіб з інвалідністю, що враховуватимуть специфіку воєнного та післявоєнного контексту. Доцільним є також вивчення ефективності вже реалізованих програм та аналіз міжнародного досвіду з метою його адаптації до українських реалій.

Список використаних джерел

1. Горбунова В., Савиченко О., Тичина І., Портницька Н. Методичний посібник для соціальних працівників: Посилення спроможності соціальних працівників здійснювати психосоціальну підтримку ветеранів та їх сімей з питань психічного здоров'я. Вид. 2-ге, оновлене та доповнене. 2024. 112 с.
2. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України № 2961-IV, поточна редакція 04.04.2025 р. Верховна Рада України. URL: <https://surl.li/xsupdu>
3. Сперанський М.М. Основи медико-соціальної реабілітації: навч. посіб. Київ: Здоров'я, 2008. 312 с.